

Запорізька гімназія №71 з поглибленим вивченням іноземної мови
Запорізької міської ради Запорізької області

ІНСТРУКЦІЯ З ОП № 10.10
ДЛЯ ЛАБОРАНТА КАБІНЕТУ ХІМІЇ

Місце видачі: Запорізька гімназія №71 з поглибленим вивченням іноземної мови
Запорізької міської ради Запорізької області

Запорізька гімназія №71 з поглибленим вивченням іноземної мови
Запорізької міської ради Запорізької області

ЗАТВЕРДЖЕНО

наказом по Запорізькій гімназії №71
№07 від 09.01.2019

ІНСТРУКЦІЯ З ОП №10.10
ДЛЯ ЛАБОРАНТА КАБІНЕТУ ХІМІЇ

1. Загальні положення

1.1. Дана інструкція є нормативним документом в межах Запорізької гімназії №71.

1.2. Дана Інструкція розроблена на виконання Закону України № 2694-12 від 14.10.92 «Про охорону праці» в редакції від 20.01.2018 р. на основі НПАОП 0.00-8.03-93 "Порядок опрацювання та затвердження власником нормативних актів про охорону праці, що діють на підприємстві", «Положення про розробку інструкцій з охорони праці», затвердженого наказом Держнаглядохоронпраці 29.01.1998 №9 у редакції наказу Міністерства соціальної політики України 30.03.2017 №526, НПАОП 0.00-4.12-05 "Типове положення про навчання та перевірку знань з питань охорони праці" з урахуванням «Державних санітарних правил і норм влаштування, утримання загальноосвітніх навчальних закладів та організації навчально-виховного процесу» ДСанПіН 5.5.2.008-01, затверджених постановою Головного санітарного лікаря України від 14.08.2001 р. № 63 і погоджених Міністерством освіти і науки України від 05.06.2001 р., відповідно до Наказу Міністерства надзвичайних ситуацій України від 16.07.2012 № 992 «Про затвердження Правил безпеки під час проведення навчально-виховного процесу в кабінетах (лабораторіях) фізики та хімії загальноосвітніх навчальних закладів», що зареєстрований у Міністерстві юстиції України 3 серпня 2012 року за № 1332/21644.

1.3. Дана інструкція з охорони праці поширюється на всіх працівників закладу, що виконують обов'язки лаборанта кабінету хімії (далі – лаборант). Робочим місцем лаборанта є лаборантська і навчальний кабінет.

1.4. До роботи лаборантом допускаються особи, які досягли повноліття, які пройшли медичний огляд, вивчили посадову інструкцію лаборанта кабінету хімії та придатні до роботи в даній сфері: знання назв, формул речовин, їх хімічні властивості та шкідливий вплив на організм.

1.5. Перед роботою лаборант проходить вступний інструктаж і інструктаж з охорони праці на робочому місці, про що робиться запис у відповідних журналах обліку проведення інструктажів з питань охорони праці.

1.6. Лаборант дотримується вимог даної інструкції, а також інструкцій при проведенні демонстраційних дослідів з хімії під час допомоги вчителю в організації демонстрації дослідів.

1.7. Лаборант повинен мати спеціальний одяг: халат (х/б), гумові рукавички, захисні окуляри.

1.8. Лаборант повинен підтримувати чистоту і порядок в кабінеті хімії та лаборантській. Разом з учителем хімії відповідає за безпеку освітнього процесу в кабінеті і лаборантській хімії.

1.9. Небезпечні та шкідливі фактори, які можуть мати вплив на лаборанта кабінету хімії:

- робота з кислотами і лугами;
- нагрівальними приладами;
- легкозаймистими і шкідливими речовинами і газами;
- робота з органічними речовинами (фенол, бензол, нітробензол);
- скляним посудом.

Ці фактори можуть викликати шкідливий вплив на організм: опіки кислотою, лугом; термічні опіки; порізи склом; отруєння газами і органічними речовинами.

1.10. Лаборант повинен вміти надавати першу допомогу потерпілому від шкідливого впливу хімічних речовин.

1.11. Лаборанту необхідно дотримуватись правил особистої гігієни.

1.11. Лаборант під керівництвом вчителя хімії відповідає за:

- зберігання та експлуатацію обладнання, підготовку його до лабораторних і практичних робіт, демонстраційних дослідів;
- профілактичне обслуговування (чищення, витирання пилу, миття тощо) хімічного посуду, приладів та апаратури, пристроїв і приладдя.

1.12. Лаборант, який допустив невиконання або порушення цієї інструкції з охорони праці, залучається до дисциплінарної відповідальності відповідно до Статуту, Правил внутрішнього трудового розпорядку, трудового законодавства України і, при необхідності, проходить позачергову перевірку знань встановлених норм і правил охорони праці.

1.13. Лаборант має пройти навчання і мати навички надання першої допомоги постраждалим, знати порядок дій у разі виникнення пожежі чи іншої НС і евакуації.

2. Вимоги безпеки перед початком роботи лаборанта хімії

2.1. Перед початком освітнього процесу лаборант перевіряє:

- наявність і справність обладнання;
- відповідність кабінету і лабораторії санітарно-гігієнічним вимогам;
- відповідність етикеток на склянках з реактивами;
- справність електромережі, витяжної шафи;
- наявність аптечки з медикаментами, вогнегасника і т.д.

2.2. При відсутності або несправності обладнання; наявності небезпечних і шкідливих факторів, негайно повідомити вчителю хімії.

2.3. Перед початком роботи лаборанту необхідно включити повністю освітлення в кабінеті хімії та переконатися в справній роботі всіх світильників. Найменша освітленість робочого місця повинна становити: при люмінесцентних лампах - не менше 300 лк (20 Вт/кв.м).

2.4. Упевнитися, що комутаційні коробки закриті, електричні розетки і вимикачі без пошкоджень (тріщин і відколів), а також без оголених контактів.

2.5. Лаборанту кабінету хімії забороняється самостійно усувати виявлені порушення електробезпеки.

2.6. Упевнитися в наявності первинних засобів пожежогасіння та терміну їх придатності, в наявності аптечки першої допомоги та укомплектованості усіма необхідними медикаментами.

2.7. Упевнитися, що температура повітря в приміщенні відповідає необхідним санітарним нормам.

2.8. Проконтролювати наявність і справний стан наочних посібників.

2.9. Не допустити початку робіт учнями в разі виявлення невідповідності їх робочих місць встановленим в представленому розділі вимогам, а також при неможливості виконати зазначені в даному розділі підготовчі до роботи дії.

2.10. При виявленні недоліків в роботі обладнання або поломок меблів повідомити заступнику директора з адміністративно-господарської роботи (завгоспу) і не використовувати дане обладнання і меблі в приміщенні до повного усунення всіх виявлених недоліків.

3. Вимоги безпеки під час роботи лаборанта кабінету хімії

3.1. Загальні вимоги при роботі з хімічними реактивами та обладнанням:

3.1.1. Хімічні досліди необхідно проводити в тих умовах і по порядку, з такими кількостями й концентраціями речовин і приладами, які зазначені в інструкції до проведення експерименту. Всі досліди, призначені для проведення учнями, повинні бути попередньо виконані вчителем. При цьому всі реактиви мають використовуватися з того лабораторного посуду, з якого їх одержують учні, і в таких кількостях, у яких їх застосовують учні.

3.1.2. Хімічні реактиви для дослідів відповідно до Типових переліків учням видає вчитель хімії у кількостях, необхідних для даного експерименту.

3.1.3. Доступ учнів до місця зберігання хімічних реактивів повинен бути виключений.

3.1.4. Під час досліду залишати робоче місце учням не дозволяється.

3.1.5. Досліди, що супроводжуються виділенням шкідливих газів і пари, треба проводити лише у витяжній шафі зі справною діючою вентиляцією.

3.1.6. Встановлені у витяжній шафі прилади, в яких проводять досліди з легкозаймистими або вибухонебезпечними речовинами, необхідно огорожувати з боку ступок шафи захисним екраном. Досліди з такими речовинами виконує тільки вчитель.

3.1.7. Етикетку на склянках з рідкими реактивами слід закривати поліетиленовою липкою стрічкою або іншим прозорим матеріалом, що захищає етикетку від хімічної дії реактиву.

3.1.8. Визначаючи речовину за запахом, необхідно легким рухом долоні над горлом посудини спрямувати пару або газ до носа і вдихати обережно, не нахилиючись до посудини.

3.1.9. Не дозволяється брати реактиви незахищеними руками. Для цього слід використовувати ложки, шпателі або совочки.

3.1.10. Насипати або наливати реактиви необхідно на столі, сухі — над аркушем паперу, рідкі — над склянкою посудиною. Просипаний або пролитий реактив не дозволяється зсипати або зливати назад у основну тару.

3.1.11. Для нейтралізації пролитих на стіл чи підлогу кислот або лугів у кабінетах хімії мають бути склянки із заздалегідь приготовленими нейтралізуючими розчинами (соди — для кислот та оцтової кислоти — для лугів).

Тверді відходи, які накопичуються у кабінеті (лабораторії) хімії, необхідно збирати в окрему тару і ліквідувати у місцях, узгоджених з органами санітарного і пожежного нагляду.

3.1.12. Закріплювати хімічний посуд (колби, стакани тощо) у тримачах штатива слід обережно, обертуючи його навколо осі, поки не відчується невелике затруднення в обертанні.

3.1.13. Нагрівати хімічні реактиви для дослідів необхідно тільки у тонкостінному скляному або фарфоровому посуді. Під час нагрівання рідин не можна заглядати згори в посудину для запобігання травм внаслідок розбризкування нагрітої речовини.

3.1.14. Залишати без нагляду запалені спиртівки, увімкнені електронагрівальні прилади реактиви не дозволяється.

3.1.15. Під час проведення практичних занять у кабінеті хімії лаборант повинен користуватися спецодягом і засобами індивідуального захисту (окулярами, гумовими рукавицями).

3.1.16. Якщо під час занять стався нещасний випадок (отруєння, хімічні й термічні опіки, травми осколками скла тощо) або раптово погіршився стан здоров'я вчителя або лаборанта необхідно викликати медичного працівника.

3.1.17. Лаборант зобов'язаний повідомляти керівника закладу про всі недоліки в забезпеченні охорони праці, які знижують рівень безпеки життєдіяльності людини (норми освітленості, травмонебезпеки обладнання, інструментів тощо).

3.2. Вимоги безпеки при роботі з кислотами і лугами:

3.2.1. Основні кількості кислот та інших агресивних речовин треба зберігати в спеціально призначеному приміщенні.

3.2.2. Концентровані кислоти, а також аміак необхідно обережно розливати під витяжкою, щоб запобігти травмам.

3.2.3. Розливати кислоти та інші агресивні рідини з великих ємкостей у роздаткові склянки слід за допомогою сифона з гумовою грушею, ручним насосом або ножною повітродувкою. Використовувати електричні повітродувки з цією метою не дозволяється.

3.2.4. Переносити склянки ємкістю більш ніж 5 л з реактивами необхідно в плетених корзинах, ящиках або іншій тарі, що гарантує безпечне транспортування. Переносити або навіть підіймати склянки з агресивними реактивами за шийку посудини не дозволяється.

Доставлені у лаборантську реактиви розміщують у призначених для них місцях.

3.2.5. Для одержання розчинів із концентрованих кислот необхідно лити кислоту у воду, а не навпаки, постійно перемішуючи. Розчинення концентрованої кислоти у воді (особливо, сульфатної) супроводжується сильним нагріванням і розбризкуванням рідини, що може призвести до опіків.

3.2.6. Для розбавлення концентрованих кислот, їх змішування, а також для змішування речовин, що супроводжуються виділенням теплоти, потрібно користуватися хімічним тонкостінним скляним або фарфоровим посудом.

3.2.7. Щоб уникнути опіків порожнини рота, а також отруєння, забороняється набирати розчини кислот, лугів та інших агресивних рідин у піпетку ротом. Для засмоктування цих речовин потрібно користуватися піпетками з різними пастками та гумовою грушею.

3.2.8. Розчиняти луги слід у фарфоровому посуді, повільно додаючи до води невеликі порції

лугу при безперервному перемішуванні. Шматочки лугу можна брати тільки пінцетом або щипцями.

3.2.9. Великі шматки їдких лугів потрібно розколювати на дрібні в спеціально відведеному місці.

3.2.10. Під час всіх операцій з кислотами і лугами треба обов'язково застосовувати засоби індивідуального захисту: халат та гумовий фартух, гумові рукавиці, захисні окуляри тощо.

3.2.11. Розлиті кислоти або луги необхідно негайно засипати піском, нейтралізувати і після цього прибрати.

3.3. Вимоги безпеки при роботі з металічним натрієм.

3.3.1. Лужний метал натрій енергійно взаємодіє з водою, при цьому виділення водню супроводжується вибухом. Тому під час роботи з металічним натрієм слід бути особливо обережним.

3.3.2. Не можна допускати, щоб натрій мав контакт з водою, вологими предметами, органічними сполуками, що містять хлор, твердим оксидом карбону (IV) (сухим льодом).

3.3.3. Всі роботи з металічним натрієм треба виконувати на піддонах у витяжній шафі, використовуючи захисні окуляри і гумові рукавиці, віддалік від джерел води і тепла.

3.3.4. Не дозволяється працювати з натрієм за вологості в приміщенні більш ніж 60%.

3.3.5. Зберігати металічний натрій необхідно в скляній тарі, яка щільно закрита пробкою, під шаром зневодненого гасу, парафіну або трансформаторного мастила. Банки зберігаються в металевому ящику з піском.

3.3.6. Виймати металічний натрій з тари, завантажувати його в апарати тощо треба лише сухим пінцетом або тигельними щипцями. Гас, парафін та трансформаторне мастило з поверхні металу витирають фільтрувальним папером.

3.3.7. Різати металічний натрій потрібно на фільтрувальному папері сухим і гострим ножом. Первинне різання натрію треба виконувати під шаром трансформаторного мастила або гасу для зняття верхнього пероксидного шару, оскільки внаслідок контакту пероксидних сполук з чистим металом на відкритому повітрі може бути вибух.

3.3.8. Викидати залишки металічного натрію в каналізаційну раковину або тару для збирання сміття не дозволяється. Нейтралізація відходів натрію здійснюється відповідно до додатка 1.

3.3.9. Прилади і посуд, в яких можлива наявність частинок металічного натрію, треба спочатку промити етиловим спиртом і тільки після цього, коли весь метал розчиниться в ньому, можна промивати водою.

3.3.10. Для гасіння металічного натрію, що загорівся, треба користуватися порошковим вогнегасником, сухим піском, сухою магнезією або коврою. Не дозволяється застосовувати для гасіння лужних металів воду, пінні вогнегасники та оксид карбону (IV) (вуглекислоту).

3.4. Вимоги безпеки при роботі з органічними розчинниками

На практичних заняттях в кабінеті хімії використовуються органічні розчинники, які мають значну токсичність і утворюють з повітрям вибухонебезпечні суміші: ацетон, бензин, бензол, етиловий, бутиловий і метиловий спирти тощо.

За ступенем небезпечності розчинники, що застосовуються в кабінетах хімії, належать до трьох груп:

- розчинники, що зумовлюють здебільшого гострі отруєння з переважаючим явищем наркозу — бензин, етиловий і бутиловий спирти, ацетон;
- розчинники більш токсичні, що спричиняють гострі отруєння — метиловий спирт (метанол)
- тощо;
- розчинники, що мають високу токсичність, крім гострих отруєнь спричиняють стійкі зміни функції кровоносних органів і нервової системи — бензол тощо.

За ступенем пожежної безпеки більшість з них належить до легкозаймистих.

3.4.1. Під час роботи з органічними розчинниками слід бути особливо обережним, роботу виконувати обов'язково у витяжній шафі.

3.4.2. Прилад, у якому демонструють дослід, пов'язаний з небезпекою вибуху, з боку учнів повинен бути захищений екраном із органічного скла. Експериментатор захищає очі окулярами або маскою з козирком із оргскла.

3.4.3. Перед початком роботи з легкозаймистими розчинниками всі пальники, що є у витяжній шафі, де виконується дослід, треба загасити, а електричні нагрівники — вимкнути.

3.4.4. Роботу, пов'язану з небезпекою загоряння, спалаху або вибуху, треба виконувати стоячи.

3.4.5. Нагрівання і перегонку легкозаймистих і горючих органічних розчинників дозволяється виконувати лише на водяній або паровій бані, використовуючи електронагрівники.

3.4.6. Кількість розчинників, що є одночасно в кабінеті хімії, не повинна перевищувати потреби для уроку, що проводиться.

3.4.7. Зберігати розчинники слід в товстостінному скляному посуді з притертою пробкою. Зберігати ці рідини в тонкостінному посуді не дозволяється.

3.4.8. Якщо в кабінеті хімії розлито невелику кількість органічних розчинників (до 0,05 л), треба загасити відкрите полум'я у всьому приміщенні і провітрити його.

3.5. Правила користування витяжною шафою

3.5.1. Витяжну шафу вмикають не пізніше ніж за 15 хв до початку роботи.

3.5.2. Стулки витяжної шафи під час роботи мають бути максимально закритими з невеликим зазором для тяги. Відкривати їх дозволяється тільки на час використання встановлених у шафі приладів або в разі іншої потреби на висоту, зручну для роботи, але не більше як половина висоти отвору.

3.5.3. Підняті стулки на час роботи у витяжній шафі закріплюють за допомогою наявних для цього пристроїв.

3.5.4. Якщо витяжна шафа має кілька стулок, то ті, якими не користуються, повинні бути закритими. У разі порушення цього правила знижується ефективність вентиляції.

3.5.5. Щоб запобігти проникненню шкідливих газів і пари з витяжної шафи до приміщення кабінету, вентиляцію треба відрегулювати так, щоб у шафі утворювалося невелике розрідження.

3.6. Правила роботи зі скляним лабораторним посудом та іншими виробами із скла.

3.6.1. Під час роботи на установці, виготовленій зі скла або з елементами зі скла, в умовах, коли є хоч невелика ймовірність аварії, необхідно обгородити всю установку захисним екраном із оргскла, а найнебезпечніші ділянки установки — металеву сіткою або металевим кожухом.

3.6.2. Під час збирання скляних приладів застосовувати підвищені зусилля не дозволяється. При з'єднанні окремих частин зі скла необхідно захищати руки тканиною. Щоб полегшити збирання приладів, кінці скляних трубочок змочують водою, вазеліном або гліцерином.

3.6.3. Усі види механічної і термічної обробки скла слід виконувати з використанням захисних окулярів.

3.6.4. Щоб обрізати кусок скляної трубки або палички, необхідно зробити на ній надріз напилком або іншим інструментом, який ріже скло, після чого взяти трубку обома руками і легким натиском у напрямі, протилежному надрізу, зламати її. Після розлому гострі кінці слід оплавити або обробити наждачним папером.

Якщо хімічні реактиви надійшли до кабінету хімії в ампулах, необхідно обережно зробити надріз, як у випадку зі скляною паличкою, відламати шийку ампули, тримаючи ампулу над лотком або іншою посудиною. Потім обережно пересипати або перелити вміст ампули у заздалегідь заготовлену склянку (наприклад, бром чи йод необхідно тримати в склянці із темного скла).

3.6.5. Кінці скляних трубок і паличок, що застосовують для розмішування розчинів, мають бути оплавлені.

3.6.6. Для змішування або розбавлення речовин, що супроводжуються виділенням теплоти, а також для нагрівання хімічних речовин слід використовувати фарфоровий або тонкостінний скляний посуд.

Пробірки, круглодонні колби, фарфорові чашки можна нагрівати на відкритому вогні, плоскодонні колби і стакани слід нагрівати тільки на металевому розсікачі полум'я.

3.6.7. Посудину з гарячою рідиною не можна закривати притертою пробкою доти, поки вона не охолоне.

3.6.8. Щоб відкрити пробку в посудині, яку заїло, необхідно спочатку обережно постукати по обводу пробки знизу догори дерев'яним молоточком або брусочком. Якщо це не допомагає - обережно підігріти шийку посудини так, щоб не нагрілась вся пробірка. Нагрівати можна

рушником, змоченим гарячою водою, обгорнувши ним шийку посудини, або над полум'ям спиртового пальника, обертаючи посудину навколо осі, не торкаючись полум'я. Не можна нагрівати посудину над відкритим полум'ям, якщо в посудині містяться легкозаймісті, вибухонебезпечні або отруйні речовини.

3.6.9. Великі хімічні стакани слід піднімати двома руками так, щоб відігнуті краї (бортики) спиралися на вказівний та великий пальці.

3.6.10. Установку або окремі частини її, що перебувають під вакуумом, слід захищати дротяним екраном (сіткою); під час роботи користуватися захисними окулярами.

3.6.11. Скляні посудини, призначені для роботи під вакуумом, заздалегідь випробують на максимальне розрідження. Перед випробуванням посудину потрібно обгорнути рушником або натягнути на неї металеву сітку. Такі самі заходи безпеки застосовують під час проведення фільтрування під розрідженням. Застосовувати плоскодонний посуд (перегонну колбу, приймач) у вакуумних установках і приладах не дозволяється.

3.6.12. Тонкостінну посудину під час закривання гумовою пробкою (наприклад, при влаштуванні промивалки) тримають за верхню частину шийки, пробку злегка повертають, руки при цьому захищають рушником.

3.6.13. Роботу з отруйними, вогне- і вибухонебезпечними речовинами, а також роботи, що проводяться під тиском або вакуумом, слід виконувати в приладах і посуді з високоякісного, термостійкого скла.

3.6.14. Нагріваючи рідину в пробірці або колбі, необхідно закріплювати їх так, щоб отвір пробірки або шийка колби були направлені в напрямі від себе і сусідів по роботі; при цьому посуд наповнюють рідиною не більше ніж на третину об'єму. Протягом усього процесу нагрівання не дозволяється нахилитися над посудиною і заглядати в неї.

3.6.15. При нагріванні хімічних речовин в пробірці або колбі не дозволяється тримати їх руками, треба закріплювати в тримачі для пробірок або в лапці штатива (зажим повинен бути біля отвору пробірки).

3.7. Вимоги безпеки при зберіганні хімічних реактивів

3.7.1. Загальні вимоги

3.7.1.1. Хімічні реактиви зберігають у приміщенні лаборантської згідно правил зберігання і у відповідності із сертифікатом про термін зберігання заводу-виготовлювача.

Основні (запасні) кількості цих речовин, які визначаються відповідно до Типових переліків, зберігають у спеціальному ізольованому приміщенні за межами кабінету (лабораторії) хімії.

3.7.1.2. Кожний реактив потрібно зберігати в одному й тому самому відведеному для нього місці.

Хімічні реактиви груп зберігання 2—6 необхідно зберігати на окремих полицях в шафах у лаборантській.

Дозволяється розміщувати в кабінеті хімії реактиви 8-ї групи зберігання і розчини, призначені для проведення практичних занять, за умови, що шафи зачиняються, а ключі від них зберігаються у вчителя хімії.

3.7.1.3. Слабкі розчини кислот дозволяється зберігати в товстостінному скляному посуді на нижніх полицях витяжної шафи або у спеціальній шафі з природною вентиляцією на хімічно стійких піддонах.

У шафах, де зберігаються реактиви, не дозволяється зберігати розчини лугів у склянках з притертими пробками, легкозаймісті та горючі рідини — у посуді з полімерних матеріалів.

3.7.1.4. Рідкі хімічні реактиви зберігають у товстостінних склянках з притертими пробками, тверді — у товстостінних скляних банках також з притертими пробками.

3.7.1.5. На кожній склянці, банці повинна бути етикетка з точною назвою реактиву та його формулою, крім того відповідно до ГОСТ 3885-73 «Реактиви і особливо чисті речовини. Правила приймання, відбору проб, фасування, упаковка, маркування» на тарі має бути етикетка з написом, що свідчить про наявність у речовини отруйних, вогне- та вибухонебезпечних властивостей:

червона — «Вогнебезпечне»,

жовта — «Отрута»,

блакитна — «Вибухонебезпечне»,

зелена — «Берегти від води».

3.7.1.6. Зберігати хімічні речовини із нерозбірливими написами та без етикеток не дозволяється.

3.7.2. Зберігання вогне- і вибухонебезпечних речовин

3.7.2.1. Вогне- і вибухонебезпечні речовини, що застосовують в кабінеті хімії, відповідно до правил пожежної безпеки в Україні, за правилами спільного зберігання можна поділити на такі групи:

- речовини, що можуть утворювати вибухові суміші: нітрати калію, кальцію, натрію, барію та інші нітрати;
- самозаймисті від води й повітря речовини: натрій металічний, кальцій металічний, карбід кальцію, пероксид барію;
- легкозаймисті й горючі речовини, тобто речовини, які легко спалахують від дії відкритого полум'я; до них належать:
  - 1) рідкі речовини: бензин, бензен (бензол), ацетон, скипидар, гас, спирти (етанол, метанол, бутанол та інші), діетиловий ефір (етер) тощо;
  - 2) тверді речовини: целулоїд, фосфор червоний та інші;
- речовини, що спричиняють спалахування: бром, нітратна і сульфатна кислоти, оксид хрому (V), перманганат калію та інші;
- горючі речовини: сірка, вугілля та інші.

Кожна з перелічених груп речовин повинна зберігатися окремо одна від одної.

3.7.2.2. Склянки й банки з легкозаймистими і вогнебезпечними хімічними речовинами треба зберігати у лаборантській в залізних шафах або в спеціальних металевих ящиках, що закриваються кришкою, стінки й дно яких викладають із негорючих матеріалів. Для того щоб у ящику не утворювалась вибухонебезпечна концентрація парів, на кришці роблять 5-6 отворів діаметром 0,005— 0,01 м. Ящик фарбують у світлий колір, на кришці й стінках наносять знак 1.1 або 2.1, ГОСТ 12.4.026-76 «Кольори сигнальні і знаки безпеки». Ящик повинен мати металеві ручки для транспортування. На внутрішній поверхні кришки ящика перелічують усі легкозаймисті й вогнебезпечні хімічні речовини, що містяться в ньому. Ящики встановлюють на підлозі не ближче ніж 2 м від проходів і нагрівальних приладів.

3.7.2.3. При зберіганні вогне- і вибухонебезпечних речовин, виходячи з їх фізико-хімічних властивостей, треба додержуватися додаткових заходів безпеки, а саме:

- діетиловий (сірчаний) ефір потрібно зберігати ізольовано від інших речовин у холодному і темному місці, бо при його зберіганні на світлі утворюється вибухова речовина — пероксид етилу;
- металічний натрій повинен зберігатися в товстостінних скляних банках з широкими шийками, які щільно закриваються пробкою під шаром сухого (без вологи) гасу, парафіну або трансформаторного мастила в ящиках з піском;
- перманганат калію, пероксид водню, хлоратну (VII) кислоту (концентровану) та інші окисники не можна зберігати разом з відновниками — вугіллям, сіркою, крохмалем тощо;
- металічний натрій і фосфор не можна зберігати разом з бромом і йодом;
- при зберіганні перманганату калію слід пам'ятати, що він сприяє спалахуванню горючих матеріалів: гліцерин спалахує внаслідок стикання з порошком перманганату калію при кімнатній температурі; при змочуванні порошку перманганату калію міцною сульфатною кислотою утворюється неміцний продукт (Mn_2O_3), який легко розкладається з вибухом; при розтиранні порошку перманганату із сіркою або фосфором відбувається вибух.

3.7.2.4. Місткість скляного посуду для зберігання легкозаймистих рідких речовин не повинна перевищувати 1л. Якщо місткість більша за 1л, посуд розміщують у герметичному металевому футлярі.

3.7.2.5. Кристалічний йод треба зберігати в товстостінній, з темного скла банці з притертою пробкою.

3.7.2.6. У приміщенні, де зберігають хімічні реактиви, повинні бути засоби пожежогасіння: вогнегасники, ковдра із негорючих матеріалів, ящик або відро з піском.

3.7.3. Зберігання токсичних речовин

3.7.3.1. Всі хімічні речовини, що входять до групи 7 мають фізіологічну активність у малих дозах і через те потребують особливо обережного ставлення. Усі досліди з ними проводить тільки вчитель.

3.7.3.2. Реактиви 7-ї групи зберігаються окремо у металевому ящику (сейфі), який надійно зачиняється, ключі від нього повинні бути у керівника навчального закладу і завідувача кабінету хімії.

3.7.3.3. На внутрішній поверхні дверцят сейфа наводять перелік реактивів із зазначенням розміщених для зберігання максимальних мас або об'ємів речовин, який затверджений наказом по навчальному закладу.

Примітка. У сейфі зберігають:

верхня полиця: бром, амонію дихромат, барію нітрат, оксид, хлорид, калію гідроксид, калію дихромат, роданід, хромат, кобальту сульфат, натрію сульфат наонагідрат, натрію фторид, натрію гідроксид, нікелю сульфат, хрому (III) хлорид, плюмбуму ацетат, аргентуму нітрат, цинку сульфат, йод кристалічний;

нижня полиця: хлорметилен (метиленхлорид), фенол, анілін.

3.7.3.4. Не дозволяється змінювати розташування реактивів у сейфі і перефасувати із заводської тари реактиви і матеріали, відмічені в додатку 3 позначками х, хх. 3.7.3.5. Розчини формаліну з масовою часткою речовини вище 5% необхідно зберігати разом з легкозаймистими і горючими рідинами.

3.7.3.6. Лужні метали (2 група зберігання) дозволяється зберігати разом з легкозаймистими і горючими рідинами. Шар консерванту над металом повинен бути не менше 0,01 м.

3.7.3.7. Зберігання, використання і облік хімічних речовин 7-ї групи покладється на вчителя хімії, який веде спеціальний журнал

3.8. Всі роботи в кабінеті хімії починаються тільки з дозволу вчителя і під його контролем.

3.9. Лаборант кабінету хімії дотримується правил безпечної організації праці; має спецодяг.

3.10. Під час роботи слід дотримуватися порядку в приміщенні, не загромозджувати своє робоче місце і місця учнів, евакуаційні виходи з навчального кабінету.

3.11. Лаборант кабінету хімії стежить за виконанням експерименту учнями і в разі потреби допомагає їм у виконанні роботи.

3.12. Лаборант кабінету хімії стежить за дотриманням учнями правил безпечної роботи.

3.13. Не залишати учнів в кабінеті без контролю, саджати за столи учнів слід відповідно до їх зросту.

3.14. У разі виникнення небезпечних факторів, лаборант кабінету хімії негайно повідомляє вчителю хімії. Якщо необхідно, то і адміністрації школи.

3.15. В процесі виконання посадових обов'язків необхідно дотримуватися вимог даної інструкції з охорони праці, бути уважним до учнів, не відволікатися, стежити за дотриманням санітарно-гігієнічних правил в кабінеті хімії.

4. Вимоги безпеки для лаборанта кабінету хімії в аварійних ситуаціях

4.1. Ознаки аварійної ситуації в кабінетах хімії:

- поява різкого, неприємного запаху, диму;
- отруєння шкідливими газами;
- термічні опіки, порізи;
- опіки кислотами і лугами та ін.;
- виникнення пожежі;
- порушення цілісності електрообладнання.

Для запобігання аварійних ситуацій дотримуватися: правила експлуатації устаткування і роботи зі шкідливими, легкозаймистими, вибухонебезпечними речовинами.

4.2. Лаборант кабінету хімії допомагає вчителю хімії надавати першу допомогу; евакуювати учнів з приміщення. Забезпечує дисципліну і порядок під час евакуації.

4.3. При виникненні аварійних ситуацій:

- повідомити адміністрацію, директору;
- повідомити пожежну охорону за телефоном 101;
- вжити заходів щодо евакуації учнів з приміщення;

– відключити електромережу.

4.4. У разі отримання травми покликати на допомогу, скористатися аптечкою першої допомоги, звернутися за медичною допомогою в медпункт загальноосвітнього закладу і довести до відома про це директора школи (при відсутності - іншій посадовій особі).

4.5. У разі отримання травми учнями надати потерпілому першу допомогу, викликати шкільну медсестру (або доставити потерпілого в медпункт), в разі необхідності, викликати швидку медичну допомогу, доповісти про те, що трапилося директору школи (при відсутності - іншій посадовій особі).

4.6. У разі загрози або виникнення вогнища небезпечного впливу техногенного характеру, терористичного акту діяти відповідно до Плану евакуації, інструкцією про порядок дій у разі загрози та виникнення НС терористичного характеру.

4.6.1. Перша допомога у разі отруєнь

Отруєння оксидом карбону(II)

Ознаки отруєння: запаморочення голови, головний біль, слабкість, блювання, шум у вухах, судомо і втрата свідомості.

Перша допомога: негайно вивести потерпілого на свіже повітря, звільнити від одягу, який заважає диханню, давати вдихати кисень (чистий або з добавкою вуглекислоти (CO) з масовою часткою 5%). Потерпілого потрібно тримати в теплі, зігрівати грілками або теплими компресами до рук і ніг. У разі потреби — робити штучне дихання до прибуття лікаря.

Отруєння сірководнем

Ознаки отруєння: запаморочення голови, головний біль, нудота, загальна слабкість. У деяких випадках може настати раптова смерть внаслідок ураження дихальних шляхів. Перша допомога: треба забезпечити потерпілому доступ свіжого повітря, дати вдихати кисень з добавкою вуглекислоти з масовою часткою 5—7%.

Отруєння оксидами нітрогену

Ознаки отруєння: оксиди нітрогену насамперед діють на слизову оболонку і дихальні шляхи, потім зумовлюють подразнення очей, сухість у горлі, кашель, іноді нудоту і блювання. Отруєння оксидами нітрогену особливо небезпечне для осіб, які страждають захворюваннями серця. Перша допомога: Потерпілому дати дихати чистим киснем. У зв'язку з можливим набряканням легень і порушенням кровообігу слід уникати всяких зусиль, потрібен повний спокій. Не допускати охолодження тіла.

Отруєння хлором

Ознаки отруєння: подразнювання верхніх дихальних шляхів, за тривалої дії кашель посилюється і може завершитися спазмом окремих ділянок дихальних шляхів, а потім припиняється дихання. Навіть за короткочасної дії хлору треба остерігатися гострого набрякання легень.

Перша допомога: негайно вивести потерпілого на свіже повітря, звільнити від одягу, що заважає диханню. Дати дихати киснем або вдихати з ватки нашатирний спирт з етанолом, можна дати випити суспензію оксиду магнію (10 г на стакан води).Покласти до рук і ніг потерпілого теплі компреси.

Отруєння сірковим газом

Ознаки отруєння: подразнення слизових оболонок, кашель і чхання. Перша допомога: потерпілого вивести на свіже повітря, вдихати з ватки нашатирний спирт з етанолом, застосувати інгаляцію розчином питної соди з масовою часткою гідроген-карбонату натрію 2%.

Отруєння амоніаком (аміаком)

Ознаки отруєння: подразнення слизових оболонок, сльозотеча і запалення очей, сильний кашель, жар у горлі. Крім того у потерпілого з'являються нудота і приступи задухи. Перша допомога: при отруєнні через вживання рідини з амоніаком дати випити велику кількість води з добавлянням до неї оцтової кислоти, викликати блювання, дати молока, яєчний білок; при отруєнні внаслідок вдихання амоніаку вивести потерпілого на свіже повітря, вдихати з ватки пари розведеної оцтової кислоти.

Отруєння органічними рідинами

У разі потрапляння в організм через харчовий тракт отруйних органічних рідин: ацетон,

формалін, метанол, анілін тощо, необхідно викликати блювання, а потім дати молока і яєчний білок.

4.6.2. Перша допомога при опіках

Під час роботи в кабінеті (лабораторії) хімії найбільш імовірними є термічні та хімічні опіки. При термічних опіках першого ступеня уражене місце обробляють етиловим спиртом, після чого накладають суху стерильну пов'язку; бо чисту тканину і звертаються до дерматолога. Ні в якому разі не можна проколувати пухир, змочувати місця опіків водою, припікати їх розчином перманганату калію, бриліантової зелені, розчином йоду, застосовувати «народні засоби», різні олії, вазелін, бо вони тільки підсилюють опіки, сповільнюють загоєння ран. При важких опіках необхідно і негайно відправити потерпілого до лікувального закладу. У разі хімічних опіків уражену ділянку шкіри треба промити великою кількістю прохолодної води протягом 15—20 хв, забороняється обробляти обпечені місця ватним тампоном; потім промивають розчином питної соди з масовою часткою гідроген-карбонату натрію 2% (при потраплянні кислоти) або розчином оцтової або лимонної кислоти з масовими частками по речовинам 1-2% (при потраплянні лугу), ополоскують водою і накладають марлеву пов'язку з риванолом або фурациліном.

При опіках під час роботи з металічним натрієм, а такс-к фосфором необхідно ватним тампоном зняти з поверхні шкіри ці речовини, а потім промити великою кількістю води.

4.6.3. Перша допомога при опіках очей

При потраплянні в око будь-якої хімічної рідини необхідно ретельно промити його великою кількістю води.

Опіки очей під час роботи в кабінеті хімії найчастіше спричиняються кислотами і лугами. При опіках кислотою безпосередньо після опіку видно ділянку і важкість ураження. Спостерігається почервоніння, у важких випадках — омертвіння тканини і в подальшому — відторгнення омертвілої тканини.

При опіках лугом не завжди видно відразу важкість ураження. Спостерігається почервоніння кон'юнктиви, поблідніння рогівки, хворі не завжди звертаються до лікаря. Проте через 1-2 дні стан погіршується, рогівка мутніє і людина може втратити зір. Усе це трапляється внаслідок того, що при опіках кислота безпосередньо пошкоджує тканини, до яких дотикається. А луг просочується між клітинами і спричиняє руйнівну дію на саму тканину. При потраплянні в око кислоти найкраще відразу промити його чистою проточною водою, а потім накласти ватний тампон, змочений розчином гідрогенкарбонату натрію з масовою часткою 3%.

Промивати очі при потраплянні лугу слід водою, а після нього — розчином борної кислоти з масовою часткою 2% (1 чайна ложка борної кислоти на склянку води). Після заключного ополіскування очей чистою водою під повіки вводять 2-3 краплі альбуциду з масовою часткою розчиненої речовини 30%.

Промивати очі після опіку необхідно ретельно протягом 20—30 хв, а потім обов'язково звернутися до лікаря.

4.6.4. Перша допомога при пораненні.

Той, хто надає допомогу при пораненні, повинен з милом помити руки, а якщо це неможливо - змазати пальці йодною настоянкою. Доторкуватися до рани навіть вимитими руками не дозволяється. Не дозволяється обмивати рану водою.

При незначних порізах рану обробляють йодною настоянкою і накладають марлеву пов'язку, яка захищає організм від мікробів і сприяє швидкому зсіданню крові. При пораненні склом або іншим предметом рану промивають великою кількістю дистильованої води або тампоном, змоченим етиловим спиртом (етанолом); виймають осколки скла і знову промивають рану спиртом. Якщо рана забруднена, бруд видаляється лише навкруги, але ні в якому разі не з глибинних шарів рани. Шкіру і навколо рани обробляють йодною настоянкою або розчином бриліантової зелені, перев'язують і звертаються в медпункт.

При серйозному порізі й сильній кровотечі необхідно накласти джгут вище рани, покрити рану стерильною марлею і негайно викликати лікаря.

5. Вимоги безпеки після закінчення роботи в лаборантській кабінеті хімії

5.1. Лаборант кабінету хімії стежить за збереженням обладнання після виконання

експерименту.

5.2. Лаборант кабінету хімії збирає в учнів залишки розчинів, реактивів і використаного роздаткового матеріалу, поміщає їх в спеціальний посуд для подальшої нейтралізації.

5.3. Лаборант кабінету хімії відключає витяжну шафу, освітлення; стежить за прибиранням лабораторних столів; провітрює кабінет і стежить за його прибиранням.

5.4. Лаборант кабінету хімії миє лабораторне обладнання, посуд; хімічні реактиви прибирає в шафу для зберігання.

5.5. Лаборант кабінету хімії забезпечує виконання і дотримання в лабораторії санітарно-гігієнічних норм.

5.6. Після закінчення робіт необхідно перевірити наявність первинних засобів пожежогасіння. При закінченні терміну експлуатації вогнегасника передати його особі, відповідальній за пожежну безпеку в школі, для подальшої перезарядки. Встановити в приміщенні новий вогнегасник.

5.8. Про всі недоліки, помічені під час роботи, доповісти вчителю хімії та заступнику директора з адміністративно-господарської роботи загальноосвітнього закладу (при відсутності - іншій посадовій особі).

РОЗРОБЛЕНО

вчитель хімії

_____

Л.Л.Кир'ян

УЗГОДЖЕНО

Фахівець з ОП

гімназії № 71

_____

Н.В.Маліцька

З інструкцією ознайомлений: